

**РЕКЛИ СУ О ТРЕЋОЈ КЊИЗИ
НА ПРОМОЦИЈИ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ
24. ДЕЦЕМБРА 2002**

ДЕЈАН ДЕСПИЋ

...Његови Мемоари, могло би се рећи, своје врсте, у којима он сведочи о своме времену и своме животу и своме животу у своме времену, и то на један врло аутентичан начин који се одражава и у самом наслову тих његових трију књига, кад каже: ТАКО ЈЕ ТО БИЛО. То (он) говори са једном тврдњом, убеђењем, које има покриће у томе, што је Рајко заиста био веома присутан сведок целог тог времена. Прве две књиге смо били у прилици да ишчитамо са великим занимањем и задовољством. После Друге књиге која је промовисана онога, по злу чувеног 11. септембра прошле године, и у чему сам такође суделовао, остао сам нарочито радознао да сачекам Трећу књигу, управо зато што она говори о последњих десетак – дванаест година, које смо проживљавали и преживљавали, свако на свој начин, али углавном веома тешко, веома сложено и с обзиром на то, да смо делимично и заједно у томе суделовали, мене је нарочито занимало да сачекам тај трећи, за сада завршни том Рајкових Мемоара.

Рајко је, наиме, ту био вероватно једно од најприсутнијих лица у свим оним битним, драматичним догађањима тих 90-их година наших, по много чему трагичних, он је био с једне стране, оне 96/7 године, када смо сви били на улицама, он је био буквално свакодневно – кога сте могли да видите, кога нисте – Рајка сте увек могли да видите, са његовом штриканом капом на глави, у оним зимским данима, кишовитим и снеговитим, то је била једна врста његовог присуства, одакле је збиља могао савршено аутентично да сведочи о свему што се догађало и он то и чини у овој Трећој књизи а друга, не мање активна врста његовог учешћа у тим годинама је било оно што он назива „*Ја пресавијем табак...*“, дакле, седне па пише, реагује, опет као сведок, као учесник, реагује на све на шта мисли да треба реаговати, на све оне лоше ствари које су се догађале, на све лажи, неправде, глупости које смо преживљавали, и ова Трећа књига је пуна тих његових дописа, тако да је и с те стране, просто допуњава његову личност као сведока тога времена. И зато ми је то било посебно занимање и задовољство, да то ишчитавам, шта више, тако скупљено то чини и неку малу ретроспективу, неки резиме тих година, омогућава нам да се много тога присетимо, што смо можда или заборавили или хронолошки испремештали или неке детаље изгубили из сећања или их можда нисмо ни знали или

нисмо били присутни итд. – све се то у овој трећој Рајковој књизи сакупља, резимира и она тиме почиње да представља својеврсну хронику тих 90-их година. Тако да свима који још нису ту књигу прочитали, лично могу да је топло препоручим и зато мислим, да је и ово прилика да се и та књига промовише осим Рајкове музике. На крају крајева, управо таква Рајкова личност и та улога сведока свога времена, она се веома лепо допуњава, она је просто један од два комплементарна дела његове целовите личности, који се готово не могу одвајати нити посматрати једно ван другога, у оба смера.

ЉУБА СИМОВИЋ

...Колико та грађанска класа није нестала – показује Трећа књига мемоара Рајка Максимовића, у којој све експлодира и све кулминира... долази брзо формирање СПС-а, па покушај организовања опозиције, опозиционих, демократских партија, и у тој прилици Рајко Максимовић одмах примећује нешто што ће бити кобно у животу и развоју наше демократије – а то је сујета лидера тих партија, које су почеле тада да се формирају...

...Ово што се догађало '96-е и '97-е године и што је кулминирало победом 5-ог октобра, то је – бар ја то тако доживљавам – била први пут: побуна градова. Ту побуну је, између осталог, карактерисало нешто што бих желео посебно да истакнем – то су инвентивност у измишљању облика отпора, имагинација и интелигенција. И све то, из дана у дан, из реда у ред, као свакодневно присутни сведок, поуздано и врло лепо, исписује и о томе сведочи у овој својој Трећој књизи Рајко Максимовић...

...Оно што желим да кажем, то је да су ове три књиге права слика човека, који их је написао. Рајко свуда стиже, све жели да види, све жели да чује, у свему да учествује, стално је на улици, било да пешачи или трчи или се налази на свом већ легендарном *моторчету*, он се нервира, он се буни, он све убрзава, све што се мења – њему је мало, све што се мења – њему је споро...

При том, Рајко поседује изванредно осећање за хумор и читајући ове књиге, ја неке сцене, у којима сам и сам био присутан, доживљавам као да гледам неке филмове Жака Татија...

...Ова књига је нова, она је на неки начин, врхунац и завршетак свега, видимо да су у њој набројане све глупости кроз које смо прошли током последњих петнаестак година, то је једна невероватна, неподношљива количина глупости, коју смо ми ипак некако поднели и преживели...

...На крају, не могу а да не поменем језик којим пише или којим говори Р.М. – Рајко пише онако као што говори, његова брза, нервозна реченица одговара и нашем брзом времену и његовом брзом темпераменту, ту реченицу не обликује нека андрићевска жеља за прецизношћу и за лепотом – Рајкову

реченицу обликују побуна, нестрпљење, афекат, незадовољство; и на основу тог језика којим су ове књиге написане, ја мислим, да се ове три његове књиге могу уписати, могу унети у неку категорију, која се можда може звати: наша, српска писана, усмена књижевност...

... Дакле, ове књиге су – да закључим – препуне непосредног сведочења, јако много података, драматичних описа и догађаја и ликова, оне су препуне документарног, психолошког, социолошког, политичког материјала, материјала који ће нахранити можда у будућим временима многе наше историје и многе наше студије о нашем друштвеном животу. Оне су једно аутентично и драгоценост сведочанство о нашем времену, драгоценостије у толико, што смо ми спремнији да све брзо заборављамо...

...Са ове три књиге, Рајко Максимовић, суверено, као равноправан члан, улази у ону велику породицу наших биографа, аутобиографа и мемоариста, које сам – надам се, не оптерећујући вас много – поменуо и набројао на почетку свога излагања...

СРБИЈАНКА ТУРАЈЛИЋ

...И онда се, наравно, појави Рајко Максимовић и напише **ТАКО ЈЕ ТО БИЛО** и сада то треба да буде филтер некаквих наших сећања – а ја сам ваљда овде у улози сведока, који треба да потврди, да ли то ЈЕСТЕ или НИЈЕ тако било – ја заиста неку другу улогу за себе не видим. И морам да вам признам: одговор је *fuzzy* **и јесте и није**. Дакле, све је ту.

...И у ствари, читајући Рајкову књигу, ја долазим до закључка, да ми као инжињери грешимо. Не требају нашим системима објективне истине. Ми, да смо имали и обрађивали објективне истине, онако како се ово дешавало, да смо свако вече долазили кући, погледали се у огледало и установили, коју смо енергију уложили – ни са каквим ефектом, ми бисмо сасвим сигурно одустали – зависи већ ког дана, ко од нас. Човек је савршен, ваљда, зато што он уопште не види објективну истину, јер не жели да је види. Он види и прими оно што он жели да прими, да би наставио да функционише на начин на који функционише, да би сео на моторче и отишао, не на пиво (Рајко је рекао да не пије пиво) него на кувано вино и ја очекујем, да ће нам Рајко у Четвртој књизи рећи, шта је то што смо ми желели да видимо после 5. октобра и што нас је терало да наставимо да и даље идемо.

СТОЈАН ЦЕРОВИЋ

Ова књига је настала – питао сам се, читајући је, која врста рада стоји иза такве књиге? – и рекао бих пре свега, да је та књига производ рада људске савести. Она се претежно састоји од разних текстова, насталих у разним периодима, поводом неких конкретних догађаја, који су узнемирили или забринули или разгневили аутора, Рајка Максимовића, па је он – како каже – «пресавијао табак»...

...То пресавијање табака је – како ја разумем – израз једног грађанског активизма. Нешто што се ради аматерски. И ова књига је – по мом осећању – нека врста споменика аматеризму...

... ова књига је у изразу једноставна и прилично директна, недвосмислена, нема ту много простора за разна тумачења али је аматерска, у смислу најбољем који се може наћи, ја мислим да је то, наиме, апсолутно драгоцен, имати способности за такву врсту аматерске активности, дакле, осећати неку врсту грађанске обавезе и осећати притисак савести, да у нечему учествујете, нечему што није ваше занимање...

... Ова књига је, дакле, књига о једној великој колективној акцији, која је трајала барем десетак година и чији је Рајко Максимовић био важан учесник и сведок, поуздан и драгоцен...

... мислим, ова књига је доказ, да земља није била нормална у то време, па сад, ако буде четвртог дела, испашће да није ни постала нормална, ни после оног 5. октобра...

... зато што смо ми култура, која не верује у победе и воли да пронађе зрно пораза у сваком успеху... и неку клицу неуспеха, и онда смо срећни, кад видимо како се доказује да, у ствари, ипак ништа не води никуда и како све остаје онако као што је и било и онда мислимо, да смо најдубље разумели сами себе...

ЗОРИЦА ПРЕМАТЕ

Када сам читала Рајкову књигу и слушала дела са звучног издања које вечерас промовишемо, нисам могла да се одупрем размишљању о томе како функционише његов ум: како проналази израз, реч или звучну фразу, како је формулише, како је уклапа у контекст и како и куда, на крају, тај контекст усмерава и зашто.

Рајкова реч или звучна фраза, на први поглед, стижу из онога што зовемо “обичан говорни језик” или, у музици, стандардна мотивска палета, но они, такође, неочекивано, пристижу и из различитих језичких или музичких дијалеката: од београдског жаргона, па до узвишене звучне парафразе нашег средњовековног појања. Контекст Рајкове литерарне и музичке беседе, даље, у многome зависи, колико од устаљених матрица изражавања, толико и од изненадних духовитих игара са језиком, говорним или музичким. Као што се, на пример, игра са транслацијом логике енглеског или француског у наш језик, Рајко такође духовито прераспоређује и на нов начин користи музичке метафоре пристигле из разноврсних ауторских рукописа, од Баховог и Моцартовог, преко Дебисијевог, Мокрањчевог, Славенсковог и Љубице Марић, до савремених експресионистичких писама.

Његова форма, и у литератури и у музици, одаје страсног и емотивног човека који, знајући вредност форме у било којем изражавању и добро познајући формалне стандарде, непрестано свој богати израз контролише, самерава и упућује токовима добре темперације, логичног тока, разумљиве драматургије и међуодноса целина. Чак и његова рана музичка дела авангардног усмерења, поседују ту контролу збивања и прегледну структуру. Ипак, ова Рајкова потреба за јасноћом и концентрацијом на битне, контролне пунктове музичког тока, не искључује, као, уосталом, ни у његовој говорној мисли, епизодне, побочне беседе. Стога је његова изражајна мисао, језичка и музичка, постављена широко, епски отворено, са многим побочним идејама од којих барем неке разради и елаборира. Ипак, такве идеје нису “сателити” главне нарације, оне су њен основни зачин, њена потврда у особености и, ако хоћете – у истини.

Наиме, мислим да је за Рајка веома важан, ултраважан, статус истине у његовим делима. У мемоарској литератури, то је статус појединачне, документарне истине, лично поштено и

отворено приказивање онога што је Рајко искусио, то је место истине и праведности која важи за све, а пре свега за Рајка. У његовим музичким делима, то је стање сталног трагања за истином саме музике, за њеном естетском и етичком суштином.

И за Рајкову литературу и за музику важи исти карактерни принцип: истерати ствар на чистину. Бити објективан према себи и другима. Осетити историјски тренутак. Бити у њему активно. Отворено емотивно. Учинити нешто да се тај тренутак обоји личним присуством. Живети савремен живот са осећањем за традицију. Дакле, традиција је, по Рајку, корективна величина, а не рестриктивна, и стога се не сме дозволити да се дух препусти лагодним матрицама размишљања, нити акција најпрофитабилнијим путевима ка решењу.

Тако се, паралелно кроз музику и запис, одвија живот Рајка Максимовића, живот који је, до овог тренутка када о њему говоримо, непрестано развијао ту високо мотивисану, богато емотивну, отворену људску радозналост и критичку свест. Све је било његов терен за испољавање те невероватне мотивисаности: од мешања малтера за кућу у Супетру – до узвишеног хора Лазареве сахране у “Пасији”. Од “савских правила” -- до замршених периодичних модуса “Игре четворо” или хармонско-хроматске логике распарчавања кластера у “Диптиху”... од беспрекорног контрапункта дупле фуге “Завета ратника” из “Пасије”, па све до организовања пиштаљки и звечки на београдским улицама деведесетих.

Онако како су координиране акција и мисао у музици Рајка Максимовића – тако су оне усклађене и у огромном распону његових најразноврснијих животних ситуација. Дефинисан. Практичан. Самоуверен и одговоран. Један од најстрожих и најправичнијих професора на Академији из времена мојих студија. Један од најупорнијих и најодговорнијих е-маил информатора и агитатора за време “слобизма”. Стални шетач и извор доброг расположења групе. Организатор са одличном ситуационом интелигенцијом. Увек је знао не само како избећи милицију, већ и куда после на кувано вино.

Два мемоарска издања која су данас пред вама, дакле, поседују неки међусобни склад, неку комплементарност, а сасвим очигледно представљају само мали застанак у

захукталом животу Рајка Максимовића. Један осврт на прошлост. Рајко би самоиронично додао “и ништа више”.
Ни мање.

